

Тенденції застосування спеціальних знань під час розслідування злочинів агресії

Володимир Твердохліб *

* Д-р філос. в галузі права, докторант ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-6544-2378>, e-mail: volodymyr.1117@ukr.net

DOI: 10.32353/khrife.1.2026.04

УДК 343.985(477)

Надійшло 14.02.2026 / Рецензовано 26.02.2026 / Прийнято до друку 31.03.2026 /
Доступно онлайн 31.03.2026

Мета статті — визначити сучасні тенденції застосування спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних зі збройною агресією, та окреслити їх значення для забезпечення процесу доказування в національному й міжнародному кримінальному судочинствах. Для реалізації поставленої мети застосовано загальнонаукові методи аналізу та синтезу, індукції та дедукції, а також спеціальні методи: діалектичний, системно-структурний, порівняльно-правовий і узагальнення. З'ясовано, що сучасна практика розслідування правопорушень, учинених у зв'язку зі збройною агресією, характеризується збільшенням частки цифрових матеріалів і посиленням потреби у спеціальних знаннях не лише на етапі призначення судових експертиз, а й під час первинного документування подій, верифікації доказів, установлення причиново-наслідкових зв'язків і аналітичного опрацювання масивів інформації. Визначено, що ключовими тенденціями є інституційне розширення ролі спеціаліста у кримінальному провадженні; цифровізація доказування (застосування платформ збирання та систематизації відомостей, інструментів захищеної фіксації фото- й відеодоказів, OSINT-методів і цифрової криміналістики); процесуалізація технічних методів завдяки підвищенню вимог до належної фіксації, збереження та верифікації матеріалів; міждисциплінарність спеціальних знань і зростання ролі комплексних і комісійних експертиз. Наголошено, що в разі масових утрат і переміщення населення особливого значення набувають молекулярно-генетичні дослідження як науково обґрунтований інструмент ідентифікації потерпілих і підозрюваних, а також перевірка за криміналістичними обліками генетичних ознак людини, що забезпечує

визначення зв'язків між подіями й особами та сприяє побудові доказових версій. Обґрунтовано, що підвищення ефективності розслідування правопорушень, пов'язаних зі збройною агресією, потребує стандартизації процедур роботи з цифровими й біологічними матеріалами, належної міжвідомчої взаємодії, інтеграції інформаційно-аналітичних систем і забезпечення безперервності користування спеціальними знаннями.

Ключові слова: злочини агресії; спеціальні знання; судово експертиза; спеціаліст; молекулярно-генетична експертиза; доказування.

Постановка наукової проблеми

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України зумовила безпрецедентне зростання кількості кримінальних проваджень, пов'язаних з воєнними злочинами, злочинами проти людяності й іншими кримінальними правопорушеннями, учиненими в умовах збройного конфлікту. Розслідування таких діянь характеризується складною фактичною структурою подій, масштабністю наслідків, транснаціональним виміром доказування, високим рівнем технологічної насиченості доказової бази та необхідністю дотримання міжнародних стандартів у документуванні правопорушень. За цих умов традиційні підходи до організації досудового розслідування виявляються недостатніми, що актуалізує потребу в активному й системному застосуванні спеціальних знань.

Сучасна практика розслідування злочинів, пов'язаних з агресією, свідчить про зростання ролі спеціальних знань не лише на стадії проведення судових експертиз, а й під час огляду місця події, фіксації доказової інформації, аналізування цифрових даних, установлення причиново-наслідкових зв'язків, ідентифікації потерпілих і підозрюваних, а також у процесі оціню-

вання доказів. Водночас розвиток цифрової криміналістики, користування інформаційно-аналітичними системами, технологіями дистанційного документування, OSINT-дослідженнями та міждисциплінарними експертними підходами суттєво розширює зміст поняття спеціальних знань і трансформує форми їх застосування у кримінальному провадженні.

Наявні наукові дослідження здебільшого зосереджені на окремих процесуальних або тактичних аспектах користування спеціальними знаннями під час розслідування воєнних злочинів, документування наслідків бойових дій або проведення окремих видів експертиз. Водночас недостатньо дослідженими залишаються тенденції розвитку цієї сфери, зміна ролі спеціальних знань у структурі доказування, інтеграція їх в організаційно-тактичні моделі розслідування та вплив сучасних технологічних викликів на процесуальні механізми їх застосування.

Особливої актуальності набуває визначення сучасних тенденцій застосування спеціальних знань під час розслідування злочинів агресії, оскільки саме вони забезпечують наукову обґрунтованість доказування, підвищують якість документування злочинів відповідно до міжнародних стандартів і сприяють

формуванню доказової бази, придатної як для національного, так і для міжнародного кримінального судочинства.

Отже, необхідність теоретичного осмислення й узагальнення сучасних тенденцій застосування спеціальних знань у кримінальному провадженні щодо злочинів агресії обумовлює актуальність обраної теми дослідження та визначає її науково-практичну значущість.

Мета статті

Визначити сучасні тенденції застосування спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних зі збройною агресією.

Методи дослідження

Для досягнення мети статті застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних юридичних методів. За допомогою формально-логічних методів (аналіз, синтез, індукція, дедукція) опрацьовано нормативні приписи й доктринальні підходи до форм і меж застосування спеціальних знань у кримінальному провадженні, а також логічного обґрунтування висновків про їх доказове значення в розслідуванні правопорушень, пов'язаних зі збройною агресією.

Діалектичний метод сприяв окресленню суперечностей між потребою в оперативному документуванні та необхідністю забезпечити процесуальну допустимість доказів. Системно-структурний метод дав змогу змодельювати механізм користування спеціальними знаннями як цілісну послідовність відповідних дій сторони обвинувачення і визначити ролі слідчого, спеціаліста, експерта й інших суб'єктів.

За допомогою порівняльно-правового методу співставлено національні під-

ходи до застосування спеціальних знань з визнаними міжнародною спільнотою стандартами документування, фіксації й методами оцінювання доказів (передусім цифрових), що важливо для потенційного користування матеріалами в міжнародному правосудді.

Метод узагальнення став у пригоді для систематизації виявлених практичних і наукових положень та формулювання висновків щодо сучасних тенденцій застосування спеціальних знань (зокрема, цифрової криміналістики, аналітичних платформ, OSINT-інструментів і молекулярно-генетичних досліджень) під час розслідування правопорушень, пов'язаних зі збройною агресією.

Аналіз основних досліджень і публікацій

Проблематика застосування спеціальних знань у кримінальному провадженні традиційно посідає важливе місце в криміналістиці та кримінальному процесі. У сучасних умовах довготривалого воєнного стану наукові дослідження зміщують акцент із загальнотеоретичних положень на прикладні моделі користування спеціальними знаннями під час документування та розслідування злочинів, пов'язаних зі збройною агресією. Зокрема, Д. Сергєєва обґрунтовує, що спеціальні знання виконують системотворчу роль у структурі доказування, оскільки забезпечують науково обґрунтоване встановлення причиново-наслідкових зв'язків між подією злочину та його наслідками. Науковиця доводить, що розвиток цифрової криміналістики суттєво розширює зміст спеціальних знань, а їхня ефективність залежить від процесуальних гарантій достовірності висновків експертів, належного збереження

цифрових слідів і міжвідомчої експертної взаємодії¹.

В. Тимошко розкриває особливості техніко-криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень. Дослідник слушно зазначає, що сучасні технології (OSINT, цифрова аналітика, 3D-моделювання, використання БпЛА) трансформують традиційні підходи до реалізації спеціальних знань².

О. Дуфенюк у своїх дослідженнях доводить, що ефективність розслідування воєнних злочинів неможлива без системного користування спеціальними знаннями, яке містить координацію експертних можливостей, міждисциплінарну взаємодію й організаційне забезпечення процесу документування. Авторка наголошує, що спеціальні знання мають не лише доказове, а й організаційно-управлінське значення³.

І. Пиріг досліджує особливості застосування спеціальних знань у період дії воєнного стану. Він наголошує на тому, що сьогодні існує нагальна потреба в застосуванні спеціальних знань під час проведення огляду місця події. Уче-

ний зауважує, що залучення спеціалістів різного профілю забезпечує належну фіксацію слідів обстрілів і формування доказової бази. Дослідник узагальнив перелік судових експертиз, типових для проведення під час розслідування кримінальних правопорушень, учинених в умовах воєнного стану, схаактеризував об'єкти та предмет таких досліджень⁴.

І. Сиводєд наголошує, що розслідування правопорушень на деокупованих територіях потребує переходу від ізольованих експертних досліджень до комплексних і комісійних експертиз, що дає змогу інтегрувати спеціальні знання з різних галузей для визначення механізму злочину й ідентифікації потерпілих. Він наголошує на необхідності адаптувати експертні процедури до умов масштабних руйнувань і втрати доказової інформації⁵.

Т. Подзолкова обґрунтовує доцільність користування аналітичними та прогностичними спеціальними знаннями, зокрема профайлінгом, для визначення моделей поведінки правопорушників і прогнозування кримінальних

- 1 Сергеева Д. Б. Використання спеціальних знань у розслідуванні воєнних злочинів і злочинів проти людяності: процесуальні аспекти, експертна взаємодія та цифрова криміналістика. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. Т. 3. № 6. С. 234—247. DOI: 10.24144/2788-6018.2025.06.3.36 (дата звернення: 28.01.2026).
- 2 Тимошко В. В. Використання спеціальних знань під час документування та розслідування воєнних злочинів. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024. Т. 31. № 1. С. 307—314. DOI: 10.32631/vsa.2024.1.25 (дата звернення: 28.01.2026).
- 3 Дуфенюк О. М. Розслідування воєнних злочинів: логістичні, криміналістичні та судово-медичні питання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 369—374. DOI: 10.32782/2524-0374/2022-4/88 (дата звернення: 28.01.2026).
- 4 Пиріг І. В. Використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів, учинених в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. Спец. вип. № 2 (121). С. 347—352. DOI: 10.31733/2078-3566-2022-6-347-352 (дата звернення: 28.01.2026).
- 5 Сиводєд І. С. Застосування спеціальних знань і призначення експертних досліджень під час розслідування кримінальних правопорушень, які були вчинені на окупованих територіях України. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2024. Т. 35 (74). № 2. С. 108—116. DOI: 10.32782/TNU-2707-0581/2024.2/17 (дата звернення: 28.01.2026).

ризиків. Науковий висновок авторки полягає в розширенні поняття спеціальних знань за межі класичної експертної діяльності та включенні психологічно-аналітичних методів у систему кримінального аналізу⁶.

У дисертаційному дослідженні Г. Бершова доведено, що спеціальні знання є засобом оптимізації кримінального провадження, а користування ними слід реалізовувати у взаємопов'язаних процесуальних та організаційних формах. Науковець обґрунтовує необхідність уніфікації наукових підходів до форм застосування спеціальних знань і впровадження інноваційних технологій у доказову діяльність⁷.

К. Шевчишена зазначає, що особливістю розслідування воєнних злочинів є обов'язкове застосування спеціальних знань під час проведення першорядних слідчих (розшукових) дій, користування технічними засобами фіксації та робота з цифровими джерелами інформації. Дослідниця окреслює таке коло проблемних питань: убезпечення учасників слідчих (розшукових) дій під час проведення процесуальних заходів, логістичні труднощі та значне навантаження на працівників. Нагальними викликами також залишаються недостатній практичний досвід розслідування злочинів цієї категорії, необхідність налагодження ефективної внутрішньовідомчої і міжвідомчої взаємодії з інши-

ми правоохоронними органами, а також потреба у створенні та розвитку сучасних інформаційно-аналітичних і криміналістичних баз даних. Окремою проблемою є технічні обмеження, зокрема недостатня забезпеченість сучасним обладнанням для проведення слідчих та експертних досліджень, а також перевантаженість спеціалістів і судових експертів через значний обсяг призначених експертиз. Окрім того, актуальним залишається питання розроблення спеціалізованих методик розслідування окремих воєнних злочинів, що обумовлено постійним розширенням спектра засобів і способів їх учинення⁸.

Окремий напрям досліджень представлений у праці А. Синовельського, у якій спеціальні знання розглянуто крізь призму організаційно-тактичного та психологічного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень, учинених організованими групами в умовах воєнного стану. Науковець обґрунтовує, що спеціальні знання виконують не лише функцію доказування, а й управлінсько-комунікативну, оскільки сприяють формуванню слідчих версій, плануванню розслідування та вибору тактики проведення слідчих (розшукових) дій. Важливим висновком дослідника є положення про необхідність інтеграції процесуальних і непроцесуальних форм користування спеціальними знаннями, а також про суттєву

6 Подзолкова Т. Ю. Використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень проти національної безпеки. *Забезпечення стійкості у складних умовах* : мат-ли міжнар. міждисциплінар. наук.-практ. конф. (Харків — Бристоль, 08.06.2023). Харків, 2023. С. 257—259. URL: <https://dSPACE.library.khai.edu/xmlui/bitstream/handle/123456789/5481/Подзолкова.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 28.01.2026).

7 Бершов Г. Є. Теоретико-правові та праксеологічні основи використання спеціальних знань при розслідуванні військових злочинів : дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2024. 410 с. URL: <https://dSPACE.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/959a2411-029d-49f0-ab7e-469652fe77a3/content> (дата звернення: 05.02.2026).

8 Шевчишена К. П. Розслідування воєнних злочинів в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2024. 23 с. URL: https://www.navs.edu.ua/files/spec-vchena-rada/srd_26_007_03/2024/avtoref_shevchyshena.pdf (дата звернення: 05.02.2026).

роль психологічної взаємодії між слідчим, спеціалістом та експертом у забезпеченні ефективності доказування⁹.

Отже, сьогодні відбувається стрімка еволюція підходів до розуміння спеціальних знань — від допоміжного інструмента вдосконалення якості слідчої діяльності до комплексної системи, що охоплює процесуальні, організаційні, технічні й аналітичні компоненти доказування. Водночас недостатньо дослідженими залишаються саме тенденції трансформації застосування спеціальних знань у кримінальному провадженні щодо злочинів агресії, що зумовлює необхідність подальшого наукового узагальнення.

Викладення основного матеріалу дослідження

Злочини агресії в науковій і правозастосовній площині розуміють у вузькому й широкому значеннях. У міжнародному кримінальному праві злочин агресії розглядають як самостійний міжнародний злочин, що охоплює планування, підготовку, розв'язування або здійснення акту агресії державою, який за своїм характером, масштабом і тяжкістю є явним порушенням Статуту Організації Об'єднаних Націй. У практиці досудового розслідування та українській криміналістичній доктрині застосовують ширший підхід, відповідно до якого йдеться про сукупність кримінальних правопорушень, учинених у зв'язку зі збройною агресією або в умовах збройного конфлікту, що обумовлює специфіку механізму їх учинення та доказування. Саме такий підхід дає змогу комплексно охопити як міжнародні злочини, так і кримінальні правопору-

шення, передбачені національним законодавством, що фактично є основними кримінальними провадженнями в сучасних умовах.

До групи кримінальних правопорушень, пов'язаних зі збройною агресією, належать кілька категорій деліктів. Насамперед це міжнародні злочини (зокрема, злочин агресії у вузькому розумінні), воєнні злочини, злочини проти людяності й інші діяння, що посягають на мир і безпеку людства. Значна частина — кримінальні правопорушення, передбачені національним кримінальним законодавством, пов'язані з порушенням законів і звичаїв війни, жорстоким поведінням із цивільним населенням, незаконним переміщенням осіб, застосуванням заборонених засобів ведення війни. Окрім того, до злочинів агресії в широкому криміналістичному значенні належать і загальнокримінальні правоорушення, учинені під час війни й зумовлені нею (зокрема, умисні вбивства, катування, сексуальне насильство, знищення майна, колабораційна діяльність і злочини проти основ національної безпеки). Їх об'єднує не лише обстановка вчинення, а й спільні криміналістичні ознаки, що впливають на організацію розслідування.

Класифікують кримінальні правопорушення досліджуваної нами групи злочинів за кількома критеріями. За об'єктом посягання вони охоплюють злочини проти міжнародного миру й безпеки, проти життя та здоров'я цивільного населення, власності й інфраструктури, а також злочини проти основ національної безпеки. За механізмом учинення їх можна об'єднати в діяння, пов'язані із застосуванням військових засобів ураження, злочини, пов'язані із діяльніс-

9 Синоверський А. Організаційно-тактичні та психологічні основи використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану. *Юридична психологія*. 2023. Т. 33. № 2. С. 129—140. DOI: [10.33270/03233302.129](https://doi.org/10.33270/03233302.129) (дата звернення: 05.02.2026).

ту органів окупаційної влади, військові злочини та ін. З погляду особливостей криміналістичної характеристики можна виокремити три провідні групи злочинів: 1) злочини, що мають масштабні наслідки й залишають значну кількість матеріальних слідів; 2) злочини комбатантів; 3) кримінальні правопорушення, учинені в цифровому середовищі.

Ще однією характерною особливістю є міжнародний вимір доказування, оскільки зібрані матеріали мають відповідати стандартам, придатним для користування ними як у національному кримінальному судочинстві, так і в міжнародних судових інституціях. Це зумовлює підвищені вимоги до процедур фіксації, збереження та верифікації доказів.

У контексті злочинів агресії слід зауважити про суттєву трансформацію сучасної моделі документування та розслідування воєнних злочинів, у межах якої провідного значення набуває системне дослідження матеріалів, наділених доказовим потенціалом (зокрема, цифрових). Якщо на початкових етапах повномасштабної агресії основний акцент робили на фіксуванні максимальної кількості фактів і показань, то подальший розвиток практики демонструє перехід до структурованого, стандартизованого й аналітично орієнтованого підходу, спрямованого на формування доказів, придатних для застосування в національних і міжнародних судових механізмах.

Важливою тенденцією є інституціоналізація процесу збирання доказів за допомогою створення спеціалізованих цифрових платформ і інструментів, що забезпечують не лише накопичення інформації, а й її первинну систематизацію та подальшу процесуальну інтеграцію. Платформа warcrimes.gov.ua

виконує функцію централізованого механізму акумулювання даних, забезпечуючи уніфіковану процедуру первинного документування подій і залучення широкого переліку суб'єктів — від правоохоронців до громадян і правозахисних організацій¹⁰. Так само аналітичні системи, подібні до *I-DOC*, демонструють наступний етап розвитку доказової діяльності: каталогізацію матеріалів, установлення зв'язків між подіями, фігурантами й потерпілими, формування структурованих кейсів і побудову ієрархій підозрюваних, що наближає процес збирання доказів до логіки кримінального переслідування.

Окремим виявом зростання ролі цифрових матеріалів є впровадження спеціалізованих інструментів фіксації доказів (наприклад, *EyeWitness to Atrocities*), що автоматизують фіксацію метаданих, забезпечують цілісність файлів і створюють передумови для перевірки їхньої автентичності. Визнання матеріалів, отриманих за допомогою таких технологій, у судовій практиці України свідчить про поступову інтеграцію цифрових доказів у систему кримінального доказування та формування нових підходів до їх оцінювання судом.

Суттєвою тенденцією є також професіоналізація процесу роботи з показаннями й іншими видами доказів. Досвід міжнародних правозахисних ініціатив і практик документування воєнних злочинів свідчить, що якість доказів визначається не лише обсягом зібраної інформації, а й процедурами їх отримання, перевірки та зберігання. Вирішального значення набувають уникнення навідиних запитань, багаторівнева верифікація показань, зіставлення їх з іншими джерелами та дотримання ланцюга

10 Якщо ви стали потерпілим або свідком воєнних злочинів Росії — фіксуйте та надсилайте докази! / Офіс Генерального прокурора : офіц. вебсайт. URL: <https://warcrimes.gov.ua/> (дата звернення: 05.02.2026).

збереження доказів, що критично важливо для забезпечення їхньої процесуальної допустимості.

Іще одним виявом розвитку є застосування аналітичних інструментів для опрацювання великих масивів даних, що дає змогу виявляти повторювані системні правопорушення та підтверджувати організований характер злочинної діяльності. Тож дослідження матеріалів, особливо цифрових, перестає бути технічним етапом і перетворюється на самостійний напрям доказування, який потребує спеціальних знань у сфері цифрової криміналістики, аналітики даних, документування міжнародних злочинів і процесуальних стандартів їх застосування.

Отже, сучасна практика розслідування воєнних злочинів демонструє стійку тенденцію до зростання ролі дослідження матеріалів доказового характеру, насамперед цифрових, що виявляється в розвитку спеціалізованих платформ збирання інформації, технологізації процесу фіксації доказів, упровадженні міжнародних стандартів верифікації та посиленні аналітичного компонента доказування. У таких умовах спеціальні знання дедалі частіше стають не допоміжним, а системотворчим елементом криміналістичного забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних зі збройною агресією.

Особливості доказування злочинів агресії зумовлені їх складною структурою та масштабністю наслідків. Передусім це виявляється в необхідності встановлення причиново-наслідкових зв'язків між конкретними діями та

їх результатами, що часто потребує застосування спеціальних знань у межах комплексного підходу. Найбільш поширені поміж них: знання у сфері військової справи, судової балістики, вибухотехніки, судової медицини, інженерії та інших галузей. Типовим є активне користування цифровими й дистанційними джерелами доказової інформації (наприклад, супутниковими фото- та відеоматеріалами, даними телекомунікацій, результатами OSINT-досліджень), що суттєво підвищує роль цифрової криміналістики. Особливого значення набувають комплексні й комісійні експертизи, оскільки реконструкція механізму події часто неможлива без інтеграції знань обізнаних осіб різного профілю.

Для доведення злочинів агресії типовим є користування спеціальними знаннями в галузі молекулярної генетики. Такий запит правозастосовної практики зумовлений складнощами ідентифікації потерпілих і підозрюваних унаслідок масштабних руйнувань, переміщення населення, тривалого часу між подією злочину й початком розслідування. Тож в умовах сьогодення молекулярно-генетичні дослідження набувають особливого значення як один з найбільш об'єктивних і науково обґрунтованих інструментів доказування, здатний забезпечити достовірну ідентифікацію осіб навіть за відсутності традиційних ідентифікаційних ознак або за суттєвого пошкодження біологічного матеріалу¹¹. ДНК-аналіз дає змогу встановлювати особи загиблих у випадках масових поховань, ексгумацій або фрагментації

11 Гамалюк Б. М., Ходирева І. Т. Окремі питання правового регулювання судової молекулярно-генетичної експертизи та обліку генетичних ознак людини. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2022. Вип. 2 (98). С. 190–201. DOI: [10.33766/2524-0323.98.190-201](https://doi.org/10.33766/2524-0323.98.190-201) (дата звернення: 04.02.2026) ; Топчій В. В. Молекулярно-генетична експертиза в кримінальному процесі в умовах воєнного стану. *Ірпінський юридичний часопис*. 2024. Вип. 4 (17). С. 245–251. DOI: [10.33244/2617-4154.4\(17\).2024.245-251](https://doi.org/10.33244/2617-4154.4(17).2024.245-251) (дата звернення: 28.01.2026).

тіл, а також підтверджувати родинні зв'язки з особами, які зникли безвісти, за обставин, пов'язаних з агресією.

Можливості молекулярно-генетичних досліджень виявляються також у здатності забезпечувати зв'язок між окремими епізодами злочинної діяльності за допомогою аналізу біологічних слідів, що сприяє відтворенню механізму події та встановленню причетності конкретних осіб. Особливе значення має інтеграція результатів ДНК-експертиз в автоматизовані генетичні бази даних, що дає змогу здійснювати порівняльний аналіз великої кількості профілів, визначати збіги та прискорювати процес ідентифікації. У контексті розслідування злочинів агресії це створює передумови для формування системної доказової бази, де результати окремих експертиз стають елементами єдиної інформаційно-аналітичної моделі.

Водночас значення молекулярно-генетичних досліджень зумовлено не лише їхніми технологічними можливостями, а й високими вимогами до процедур збирання та збереження біологічних зразків, дотримання ланцюга їх передавання, запобігання контамінації та забезпечення процесуальної чистоти досліджень. Саме тому ефективність застосування таких спеціальних знань залежить від належної підготовки слідчих, спеціалістів і судових експертів, дієвої міжвідомчої координації та користування стандартизованими методиками, що особливо актуально в умовах масового документування наслідків збройної агресії.

Отже, молекулярно-генетичні дослідження в кримінальному провадженні

щодо злочинів агресії виконують комплексну функцію: вони забезпечують ідентифікацію потерпілих і підозрюваних, підвищують об'єктивність доказування, сприяють визначенню системності злочинних дій і формуванню доказів, придатних як для національних судів, так і для міжнародних механізмів правосуддя. У цьому контексті вони є одним з провідних виявів сучасної тенденції до наукової та технологічної трансформації кримінального доказування.

Розкриваючи можливості ДНК-аналізу, варто зауважити про важливість і вагоме значення застосування спеціальних знань у формі проведення перевірок за криміналістичними обліками генетичних ознак людини. Ідеться про спеціалізовані електронні обліки (бази ДНК-профілів), у яких накопичують генетичні характеристики засуджених осіб, невпізнаних трупів і безвісти зниклих осіб, біологічних слідів з місць подій та інших об'єктів, що мають значення для кримінального провадження¹². Така система дає змогу проводити автоматизоване порівняння отриманого ДНК-профілю з наявними даними та знаходити збіги без необхідності попереднього визначення конкретної особи для порівняння.

У практичному вимірі перевірка за обліком генетичних ознак має кілька взаємопов'язаних функцій. Насамперед нею послуговуються для ідентифікації невстановлених осіб і загиблих, що особливо актуально в розслідуванні злочинів агресії, коли йдеться про масові поховання, переміщення тіл та значні ушкодження останків¹³. Зіставлення ДНК-профілю з базою даних дає змогу

12 Інструкція з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС України : затв. наказ. МВС України від 10.09.2009 р. № 390. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0963-09#Text> (дата звернення: 10.02.2026).

13 Степанюк Р. Л., Гусева В. О. Організаційні засади ДНК-ідентифікації загиблих унаслідок надзвичайних подій із масовими жертвами. *Криміналістичний вісник*. 2023. Т. 39. № 1. С. 29–38. DOI: 10.37025/1992-4437/2023-39-1-29 (дата звернення: 28.01.2026).

з'ясувати родинні зв'язки або ідентифікувати особу завдяки збігу з раніше внесеними генетичними даними. Окрім того, перевірка за обліком сприяє встановленню причетності осіб до кількох епізодів злочинної діяльності, оскільки біологічні сліди, вилучені в різних місцях і в різний час, може об'єднувати єдиний генетичний профіль.

Важливою особливістю такого обліку є результати автоматизованого збігу, які хоча самі не замінюють висновку експерта, проте виконують функцію інформаційного орієнтира, який дає слідству змогу формувати слідчі версії та ініціювати проведення повноцінної молекулярно-генетичної експертизи. У цьому полягає відмінність між аналітичною функцією обліку та процесуальною функцією експертного дослідження: облік допомагає встановити вірогідність зв'язку, а експертиза підтверджує його з погляду доказування.

У контексті злочинів агресії значення генетичних обліків суттєво зростає через масовість подій і значний обсяг біологічних матеріалів, що підлягають дослідженню. Централізоване накопичення генетичних профілів допомагає проводити ідентифікацію в довготривалій перспективі, коли між подією злочину й розслідуванням минають роки. Окрім того, такі обліки сприяють визначенню системності злочинів, оскільки дають змогу поєднувати окремі епізоди в єдину доказову картину. Водночас функціонування обліку генетичних ознак людини пов'язане з низкою специфічних потреб і викликів. До них належать: необхідність суворого дотримання процедур відбирання та зберігання зразків, запобігання контамінації, забезпечення достовірності внесених даних і ведення належного ланцюга збереження доказів. Особливого значення набуває також захист персональних даних, оскільки ге-

нетична інформація належить до чутливих категорій даних і потребує чіткого правового регулювання щодо доступу, використання та строків зберігання.

Станом на сьогодні відбувається поступова інтеграція генетичних обліків з іншими цифровими інформаційними системами та криміналістичними базами даних. Така інтеграція дає змогу поєднувати результати молекулярно-генетичних досліджень із цифровими доказами, матеріалами документування воєнних злочинів і аналітичними платформами, що суттєво розширює можливості доказування.

Саме тому перевірка за обліком генетичних ознак людини є не лише технічною процедурою пошуку збігів, а важливим елементом сучасного доказового процесу, який забезпечує ідентифікацію осіб, установлення зв'язків між подіями та фіксацію інформації у процесуальній формі. Саме завдяки таким механізмам молекулярно-генетичні дослідження переходять у площину стратегічного інструмента кримінального правосуддя.

Отже, злочини агресії доцільно розглядати як комплексну категорію кримінальних правопорушень, об'єднаних умовами збройної агресії, особливим механізмом учинення та специфічними підходами до доказування. Їх багаторівнева структура і складність доказового процесу зумовлюють необхідність системного й інтегрованого користування спеціальними знаннями, що поступово трансформується з допоміжного інструмента в провідний елемент криміналістичного забезпечення розслідування.

Висновки

На підставі проведеного аналізу наукових досліджень, матеріалів правозастосовної практики ми узагальнили сучасні тенденції застосування спеціальних знань

під час розслідування злочинів агресії. Так, простежується тенденція до інституційного розширення ролі спеціаліста в кримінальному провадженні. Спеціальні знання розглянуто не як допоміжний елемент окремої слідчої (розшукової) дії, а як постійний компонент діяльності з розслідування злочинів від етапу виявлення та фіксації доказів до їх аналізу й подальшого експертного дослідження.

Друга основна тенденція — цифровізація доказування. Відбувається зміщення акценту від традиційних джерел доказів до електронних (цифрових), що обумовлює розвиток спеціальних знань у сфері інформаційних технологій, кібербезпеки та цифрової криміналістики. У такий спосіб актуалізовано потребу в розробленні й удосконаленні правил вилучення комп'ютерної техніки, мобільних пристроїв, роботи з цифровими слідами та дотриманні стандартів збереження цифрових доказів, що свідчить про формування окремої спеціалізації слідчої діяльності.

Третньою тенденцією є процесуалізація технічних методів. Тож спеціальні знання слід застосовувати з дотриманням відповідних процедур збирання, огляду, фіксації та вилучення інформації. Такий підхід відображає загальну еволюцію кримінального процесу: технічні або наукові інструменти мають доказове значення лише за умови належного процесуального оформлення. Це особливо актуально у воєнних провадженнях, де ризики втрати або спотворення інформації значно вищі.

Ще однією важливою тенденцією є міждисциплінарний характер спеціальних знань, якими послуговуються під час розслідування. Такі спеціальні знання стосуються криміналістики, цифрових технологій, аналітики даних, судової експертології та організаційних аспектів розслідування. Це підтверджує,

що сучасне доказування ґрунтується вже не на вузькій експертній спеціалізації, а на інтеграції знань різних галузей.

Показовою також є тенденція до посилення ролі судових експертиз як системного елемента доказування, запланованого на ранніх стадіях збирання доказів. Окремо варто відзначити тенденцію до стандартизації методик роботи з доказами. Посилання на міжнародні стандарти роботи з цифровими доказами демонструє прагнення забезпечити сумісність доказової бази з міжнародними механізмами правосуддя, що є принципово важливим для справ про воєнні злочини та злочини агресії.

Отже, можна стверджувати, що провідні тенденції застосування спеціальних знань полягають у переході від епізодичного залучення експертів до формування технологічно інтегрованої моделі доказування, у якій спеціаліст, цифрові інструменти, судові експертизи та стандартизовані процедури є єдиною системою. Це демонструє загальну трансформацію кримінального провадження в умовах війни — від традиційної моделі до науково-технологічної, де спеціальні знання фактично стають підґрунтям для розв'язання тактичних завдань розслідування.

Trends in Specific Expertise Application of Specialized During Investigation of Aggression Crimes

Volodymyr Tverdokhlib

This article purpose is to identify current trends in the application of specific expertise during investigation of criminal offenses related to armed aggression, and to outline their significance for ensuring the process of evidence in national and international criminal proceedings. For achieving this goal, general scientific methods of analysis and synthesis,

induction and deduction, as well as special methods were used: dialectical one, systemic-structural one, comparative-legal one, and generalization. It was found that modern practice of investigating offenses committed in connection with armed aggression is characterized by an increase in the share of digital data and an increased need for specific expertise not only at the stage of ordering forensic examinations, but also during the initial documentation of events, verification of evidence, establishment of cause-and-effect relationships, and analytical processing of information arrays. It was determined that key trends are the institutional expansion of the role of a specialist in criminal proceedings; digitalization of evidence (application of platforms for collecting and systematizing information, tools for secure fixation of photo and video evidence, OSINT-methods and digital forensics); proceduralization of technical methods due to increased requirements for proper fixation, preservation and verification of materials; interdisciplinary nature of specialized knowledge and the growth of the role of comprehensive and commission examinations. It was emphasized that in cases of mass casualties and population displacement, molecular genetic studies become of particular importance as a scientifically based tool for identifying victims and suspects, as well as verification of human genetic characteristics against forensic records, which ensures the determination of connections between events and individuals and contributes to the construction of evidentiary versions. It is substantiated that increasing the efficiency of investigating offenses related to armed aggression requires standardization of procedures for working with digital and biological materials, proper interagency interaction, integration of information and analytical systems, and ensuring the continuity of specific expertise use.

Keywords: crimes of aggression; specific expertise; forensic science; specialist; forensic DNA testing; proving.

Фінансування

Це дослідження не отримало жодного спеціального гранту від фінансових установ у державному, комерційному або некомерційному секторах.

Відмова від відповідальності

Засновники не грали жодної ролі у розробленні дослідження, добиранні й аналізуванні даних, рішенні про публікацію або підготовку рукопису.

Учасники

Автор зробив свій внесок винятково в інтелектуальну дискусію, що є основою цього документа, дослідження судової практики, написання та редагування, і бере на себе відповідальність за її зміст і тлумачення.

Декларація щодо конфлікту інтересів

Автор заявляє, що у нього відсутній конфлікт інтересів.

References

- Bershov, H. Ye. (2024). *Teoretyko-pravovi ta prakseologichni osnovy vykorystannia spetsialnykh znan pry rozsliduvanni viiskovykh zlochyniv* [Theoretical, legal and praxeological bases of the use of special knowledge in the investigation of military crimes] : dys. ... d-ra yuryd. nauk. Kharkiv. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/959a2411-029d-49f0-ab7e-469652fe77a3/content> [in Ukrainian].
- Dufeniuk, O. M. (2022). Rozsliduvannia voiennykh zlochyniv: lohystychni, kryminalistychni ta sudovo-medychni pytannia [War crimes investigation: Logistics, forensic science and medical issues]. *Yurydychnyi naukovi elektronnyi zhurnal*. № 4. DOI: [10.32782/2524-0374/2022-4/88](https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-4/88) [in Ukrainian].
- Hamaliuk, B. M., & Khodyrieva, I. T. (2022). Okremi pytannia pravovoho rehuliuвання sudovoi molekuliarno-henetychnoi ekspertyzy ta obliku henetychnykh oznak liudyny [Specific issues of legal regulation of forensic molecular genetic examination and accounting of human genetic traits]. *Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnu-*

- trishnikh sprav im. E. O. Didorenka*. Vyp. 2 (98). DOI: 10.33766/2524-0323.98.190-201 [in Ukrainian].
- Podzolkova, T. Yu. (2022). Vykorystannia spetsialnykh znan pry rozsliduvanni kryminalnykh pravoporushen proty natsionalnoi bezpeky [Specific expertise use oin investigating criminal offenses against national security]. *Zabezpechennia stiikosti u skladnykh umovakh* : zb. mat-liv dop. uchasn. mizhnar. mizhdystsyplinar. nauk.-prakt. konf. (Kharkiv — Bristol, 08.06.2023). Kharkiv. URL: [https://dspace.library.khai.edu/xmlui/bitstream/handle/123456789/5481/ Podzolkova.pdf?sequence=1](https://dspace.library.khai.edu/xmlui/bitstream/handle/123456789/5481/Podzolkova.pdf?sequence=1) [in Ukrainian].
- Pyrh, I. V. (2022). Vykorystannia spetsialnykh znan pry rozsliduvanni zlochyniv, uchynenykh v umovakh voiennoho stanu [The use of special knowledge in the investigation of crimes committed under martial law]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav*. Spets. vyp. № 2 (121). DOI: 10.31733/2078-3566-2022-6-347-352 [in Ukrainian].
- Serhieieva, D. B. (2025). Vykorystannia spetsialnykh znan u rozsliduvanni voiennykh zlochyniv i zlochyniv proty liudianosti: protsesualni aspekty, ekspertna vzaiemodiia ta tsyfrova kryminalistyka [Use of special knowledge in the investigation of war crimes and crimes against humanity: procedural aspects, expert interaction, and digital criminalistics]. *Analitychno-porivnialne pravoznavstvo*. T. 3. № 6. DOI: 10.24144/2788-6018.2025.06.3.36 [in Ukrainian].
- Shevchyshena, K. P. (2024). *Rozsliduvannia voiennykh zlochyniv v Ukraini* [Investigation of war crimes in Ukraine] : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk. Kyiv. URL: https://www.navs.edu.ua/files/spec-vchena-rada/srd_26_007_03/2024/avtoref_shevchyshena.pdf [in Ukrainian].
- Stepaniuk, R. L., & Husieva, V. O. (2023). Orhanizatsiini zasady DNK-identyfikatsii zahyblykh unaslidok nadzvychaynykh podii iz masovymy zhyrtvamy [Organizational principles of DNA identification of victims of mass casualty emergencies]. *Kryminalistychnyi visnyk*. T. 39. № 1. DOI: 10.37025/1992-4437/2023-39-1-29 [in Ukrainian].
- Synoverskyi, A. (2023). Orhanizatsiino-taktychni ta psykholohichni osnovy vykorystannia spetsialnykh znan pid chas rozsliduvannia kryminalnykh pravoporushen, vchynenykh orhanizovanyymi zlochynnymy hrupamy v umovakh voiennoho stanu [Organizational-Tactical and Psychological Basis of the Use of Special Knowledge during the Investigation of Criminal Offenses Committed by Organized Criminal Groups under the Conditions of the State of Martial]. *Yurydychna psykholohiia*. T. 33. № 2. DOI: 10.33270/03233302.129 [in Ukrainian].
- Syvodie, I. S. (2024). Zastosuvannia spetsialnykh znan i pryznachennia ekspertnykh doslidzhen pid chas rozsliduvannia kryminalnykh pravoporushen, yaki byly vchyneni na okupovanykh terytoriiakh Ukrainy [Application of specialized knowledge and appointment of expert studies in the investigation of criminal offenses committed in the occupied territories of Ukraine]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Seriia: Yurydychni nauky*. T. 35 (74). № 2. DOI: 10.32782/TNU-2707-0581/2024.2/17 [in Ukrainian].
- Topchii, V. V. (2024). Molekuliarno-henetychna ekspertyza v kryminalnomu protsesi v umovakh voiennoho stanu [Molecular and genetic expertise in a criminal process under the conditions of the state of martial]. *Irpinskyi yurydychnyi chasopys*. Vyp. 4 (17). DOI: 10.33244/2617-4154.4(17).2024.245-251 [in Ukrainian].
- Tymoshko, V. V. (2024). Vykorystannia spetsialnykh znan pid chas dokumentuvannia ta rozsliduvannia voiennykh zlochyniv [Use of specialized knowledge during documentation and investigation of war crimes]. *Visnyk Kryminolohichnoi asotsiatsii Ukrainy*. T. 31. № 1. DOI: 10.32631/vca.2024.1.25 [in Ukrainian].